

arbeidsloon, de sociale lasten, de *overhead*-kosten en de rente op het bedrijfskapitaal, niet van de *inkoopwaarde* van de grond- en hulpstoffen en van de afschrijvingen op de *bestaande* bedrijfsgebouwen en -installaties uit, maar van de bedragen die grondstoffen, hulpstoffen, bedrijfsgebouwen en -installaties *bij hun vervanging* zouden vergen. Dit bedrijfseconomisch uitgangspunt werd door de overheid bewust buiten beschouwing gelaten. Prijsstijging werd slechts aanvaard voorzover zij het gevolg was van factoren die zich aan de beheersing door de Nederlandse overheid onttrokken, of voorzover zij door die overheid bepaald wenselijk werd geacht. Wat het eerste betreft: de hogere invoerprijzen mochten doorberekend worden; wat het tweede aangaat: in de loop van '40 werden de prijzen op de agrarische sector, teneinde daar de productie te stimuleren, stevig verhoogd en menig agrarisch product was natuurlijk grondstof voor bepaalde industriële bedrijfstakken.¹

In de zomer van '40 werden alle prijzen op het peil van 9 mei '40 gestabiliseerd, met uitzondering evenwel van de prijzen voor onroerende goederen, importartikelen, diensten op de vervoerssector en agrarische producten. Afgezien van het feit dat al spoedig tal van prijsverhogingen geconstateerd werden die met die stabilisatie in strijd waren, vloeide alleen al uit de toegestane prijsverhogingen voort dat reeksen andere prijzen billijkerwijs óók verhoogd moesten worden. Dit vergde een aparte dienst. Welnu, in november '40 benoemde Hirschfeld een Gemachtigde voor de Prijzen, nr. H. C. Schokker, en begin januari '41 kondigden Hirschfeld en Tenkink (Justitie) het Prijsbeheersingsbesluit af,² hetwelk o.m. bepaalde dat elk die een door de dienst van Schokker vastgestelde prijs opzettelijk zou overtreden, gevangenisstraf tot een maximum van tien jaar zou krijgen en/of een geldboete van onbepaalde hoogte. Gevangenisstraffen zouden slechts door de rechter opgelegd kunnen worden maar voor de geldboetes was ook Schokkers dienst competent; deze kon bovendien een bedrijf dat in overtreding was, stilleggen. Dit tuchtrecht zou uitgeoefend worden door vijf inspecteurs van de prijsbeheersing wier districten samenvielen met die der gerechts-

¹ De agrarische sector bleef de enige waarop volgens de vervangingswaarde gealculeerd werd. Op de andere sectoren was het niet toegestaan, de 'onderbezettingskosten', d.w.z. de kosten die uit de gedeeltelijke leegloop (gevolg van het tekort aan grondstoffen) voortvloeiden, in de kostprijsberekeningen op te nemen. Bij de landbouw werd daarentegen rekening gehouden met bijv. de oogstvermindering door het tekort aan kunstmest: de uit deze 'onderbezetting' voortvloeiende kosten werden wel in de kostprijs opgenomen. Zij drukten dus via de hogere prijzen op de consumenten. ² VO 11/41 (*Verordeningenblad*, 1941, p. 28-39).